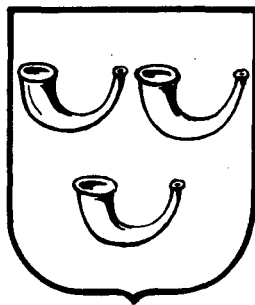

DE GESCHIEDENIS VAN DE HOORNS VAN WOENSEL, EINDHOVEN EN HORN.

Terwijl de wapendiploma's, die de Hoge Raad van Adel op 17 juli 1817 aan de gemeenten Eindhoven en Stratum, respectievelijk op 14 oktober 1818 aan Strijp en Gestel uitreikte, zorgvuldig in het Eindhovens gemeentearchief worden bewaard, ontbreken die diploma's van Woensel en Tongelre. Niettemin staat vast, dat het gemeentewapen van Woensel op 17 juli 1817 als volgt beschreven werd: een schild van lazuur, beladen met drie hoorns van goud. Op de wapendiploma's van de Hoge Raad van Adel worden de kleuren nog met de traditionele benamingen aangeduid: azuur (blauw) keel (rood) sinopel (groen) en sabel (zwart). De drie hoorns komen we, met kleine variaties wat de vorm en de versiering betreft, in talrijke gemeentewapens tegen en zelfs in het wapen van de Nederlandse provincie Limburg en de Belgische provincie Luik. Bij onderzoek blijkt praktisch in alle gevallen, dat de wapens met drie ongesnoerde hoorns - ook die welke we tegenkomen in wapens van gemeenten in Noord-Frankrijk - zijn afgeleid van het oeroude wapenschild van de heren van Horne en hun zijlinies. (Lit: 10, 1970 nr. 6).

1.
Het wapenschild van de voormalige gemeente Woensel: In blauw drie hoorns van goud.

Als we de oude zegels van de Hornes bekijken, kunnen we ons niet onttrekken aan de indruk, dat de afgebeelde hoorns van huis uit runderhoorns zijn geweest, alleen geschikt voor het geven van signalen, geen muziekinstrumenten dus. De versterking van de hoorns door middel van metalen beslag zou bij metalen hoorns overbodig zijn geweest. Als de hoorns van dit model voorzien zijn van een band of snoer, noemt men die jachthoorns in het Frans: "cors-de-chasse", soms ook "trompes". Zonder snoer heten zij in het Frans "huchets", afgeleid van het werkwoord "hucher" = roepen, van jagers. Dr J.P.W.A. Smit,

oud-rijksarchivaris en bekend heraldicus, zag enerzijds in de "huchet" een middel om tijdens de jacht de honden terug te roepen, (Lit. 13, pag. 138 noot 3), anderzijds toch ook een banhoorn voor het aankondigen van bepaalde rechtshandelingen. Dr. Smit vermeldt in dit verband een bronzen banhoorn, wellicht uit de dertiende eeuw, die in Weert bewaard wordt. Deze bronzen hoorn heeft echter niet alleen twee ogen om er het draagsnoer aan te bevestigen, maar bovendien een heel andere vorm dan die we kennen van de Hornse hoorns, zodat het veel te ver gaat deze hoorn uit Weert in verband te brengen met de wapenfiguur van de Hornes, ook al waren die dan tevens heer van Weert

Onlangs vestigde Mevrouw Elisabeth Leemans-Prins de aandacht op een tussenvorm van de hoorn, afgebeeld in het zegel van Willem van Outhoorn, ridder in het gevolg van graaf Floris V van Holland (1256-1296), toen graaf Floris begin 1296 de koning van Frankrijk in Parijs bezocht. Outhoorn voerde toen: in rood drie zilveren "huchets" elk met twee ogen voor een (niet afgebeeld) snoer. (Lit. 9, pag. 23 en afb. 5).

Goud op blauw hebben de Hornes zelf nimmer gevoerd. Die kleuren heeft Woensel en hebben honderden andere gemeenten in Nederland en België "te danken" aan een al te haastig en met te weinig overleg genomen besluit van Koning Willem I. Wat was er aan de hand?

Na de val van Napoleon zijn de grenzen van de Europese landen tijdens het bekende Congres te Wenen grondig gewijzigd. De samenvoeging van de zeventien Nederlandse gewesten (d.w.z. van de gebieden van de voormalige Republiek der Verenigde Nederlanden plus die van de voormalige Oostenrijkse Nederlanden) met het voormalige onafhankelijke prinsbisdom Luik tot het nieuwe koninkrijk der Nederlanden, is pas in het jaar 1815 afgerond. Het typeert Willem I, dat hij reeds in 1814 een oproep tot de gemeenten deed uitgaan, waarin deze werden uitgenodigd haar bestaande wapens te laten registreren en bevestigen of, als men nog niet over een wapen beschikte, bij de Raad van Wapenkunde een wapen aan te vragen, dit volgens een bij te voegen ontwerp en met een gemotiveerd request.

Vele bestuurders van pas opgerichte gemeenten wisten niet goed raad met de oproep van Willem I. Inplaats van een gekleurde wapentekening zonden talrijke gemeenten een zegelafdruk in, soms van de voormalige heerlijkheid, die onlangs tot gemeente was omgevormd, soms het zegel van de parochie of zelfs het zegel van een klooster, dat in de gemeente in het verleden heerlijke rechten had uitgeoefend. Talrijke zegelafdrukken vertoonden helemaal geen geschikte wapenfiguren. Op honderden zegels was de plaatselijke patroonheilige afgebeeld.

We kunnen er begrip voor opbrengen dat de Hoge Raad van Adel geen kans zag, met de beperkte staf waarover men kon beschikken, van die honderden ongekleurde afbeeldingen een gedegen studie te maken! Een aanzienlijk aantal zegelafdrukken was allesbehalve duidelijk. Vele zegelfiguren waren heraldisch ten enen male ongeschikt. Tot overmaat van ramp heeft hier en daar de mening postgevat, dat alles wat op het zegel te zien was, ook in het wapenschild moest worden overgenomen, waardoor nogal eens overladen, soms zelfs onzinnige wapenafbeeldingen zijn ontstaan. Jammer genoeg is men in Den Haag niet op de gedachte gekomen, de gemeentebesturen achteraf nog nadere uitleg te sturen, een gedrukte handleiding of een vragenlijst bijvoorbeeld. En de koning had haast!

Toen viel het noodlottige besluit, waaronder de heraldiek van de Nederlandse en Belgische gemeenten vandaag de dag nog gebukt gaat, dat in het geval van ontbreken van aanwijzingen over de gewenste kleuren voor een gemeentewapen, in navolging van het kersverse Rijkswapen (24 augustus 1815) het veld van zo'n gemeentewapen blauw zou zijn en de figuren daarin van goud.

Tot overmaat van ramp werden honderden beelden van heiligen gedegradeerd tot wapenfiguur, zie in onze omgeving de wapens van de voormalige gemeenten Gestel en Stratum en van de huidige gemeenten Valkenswaard, Vessem, Mierlo, Riethoven en vele anderen.

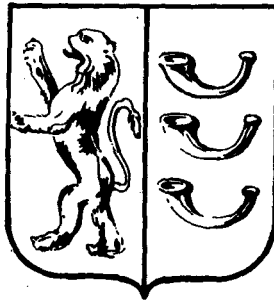
Het wapen van Woensel is voor de overstroming van blauw en goud niet gespaard gebleven, maar kreeg althans de bevestiging voor de vanouds vertrouwde drie hoorns . . .

De Woenselse hoorns, die we in deze vorm ook al aantreffen op het Woenselse zegel van 1589, hebben van de tekenaar in 1817 het model gekregen van geheel metalen hoorns. Geen wonder zult U denken, de hoorns waren immers van goud. Ook in het vorige wapen van Eindhoven, bevestigd op 16 juli 1817 (Lit. 1, pag. 8) eveneens in de ongelukkig gekozen kleuren goud en blauw, zien we vergelijkbare hoorns van goud. Trouwens ook de hoorns van zilver, die het wapen van Eindhoven sinds 17 oktober 1923 vertoont, (Lit. 1 pag. 10) zijn op het diploma van de Hoge Raad van Adel afgebeeld met mondstuk en monding van fraai bewerkte vorm. Deze versieringen vormen hier één geheel met de romp van de hoorns. De heraldicus, die het Eindhovense wapen van 1923 heeft getekend, heeft niet slaafs oudere afbeeldingen nagevolgd, doch hij heeft de leeuw en de drie (ongesnoerde jacht-) hoorns, terecht, met enige vrijheid afgebeeld en met uitstekend resultaat.

2.

Schets van het zegel van Eindhoven uit 1355. Leeuw en omgewende langgerekte hoorns zonder schild, vrijstaand in het zegel.

3.

Het wapen van Eindhoven volgens het diploma van de Hoge Raad van Adel van 16 juli 1817: gedeeld I in blauw een leeuw van goud, II in blauw drie hoorns van goud, paalsgewijs geplaatst.

4. *Het wapen van Eindhoven volgens het diploma van 17 oktober 1923. Men lette op de prachtige versiering van de hoorns van zilver. De gouden kroon met vijf fleurons (bladeren), waarmede dit schild officieel gedekt moet zijn, is niet afgebeeld voor een betere vergelijkbaarheid met de andere wapenschilden.*

Er kan trouwens niet genoeg gewezen worden op de vrijheid, die de wapentekenaars in de loop van de eeuwen altijd gegund is geweest om hun eigen tekenstijl te voeren en hun eigen manier om bepaalde wapenfiguren te versieren.

Sinds er in Nederland, in België en ook elders officiëel vastgestelde wapenbeschrijvingen worden gepubliceerd, is elke tekening aanvaardbaar, die aan deze wapenbeschrijving voldoet, al mogen de liefhebbers van de heraldiek verwachten dat de tekeningen beantwoorden aan de traditie van de heraldiek.

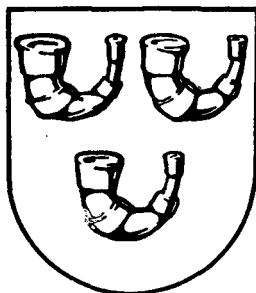
Zegelafdrukken, die versierd zijn met een wapenschild met drie hoorns, zijn van de Hornes en hun zijlinies bekend sinds de dertiende eeuw. Meestal zijn de hoorns geplaatst in de stand, die we ook kennen van het wapen van de voormalige gemeente Woensel, d.w.z. met het mondstuk heraldisch links. In de wapenkunde zijn de begrippen links en rechts tegengesteld aan hetgeen we daaronder in het dagelijkse leven verstaan. De ridder, die met beide handen zijn schild de toeschouwer toekeerde, hield met zijn rechterhand de rechterkant van het schild vast en met linkerhand de linkerkant van het wapenschild.

De ridder te paard droeg zijn schild aan de linkerarm, zodat het dier, dat als wapenfiguur was gekozen, in de rijrichting "keek". De heraut, wiens tabberd of wapenrok aan de voorkant met het blazoën van zijn vorst was versierd, droeg rechts de rechterhelft van dat blazoën en links de linkerzijde.

Maar de omgewende stand van de hoorns is zeker niet zeldzaam. Dit is anders bij dieren. Als die als wapenfiguur op een ridderschild werden geschilderd, werden zij altijd naar heraldisch rechts gewend. Daarentegen werden levenloze voorwerpen als wapenfiguur, zoals hoorns, kromstaven, sleutels, schenkkannen, e.d. in de eerste eeuwen van de heraldiek zonder commentaar en zonder merkbaar systeem in beide standen afgebeeld. Vanzelfsprekend is er een neiging om een bepaalde stand van de wapenfiguur op zegels, van vader op zoon, na te volgen; maar ook zien we, zonder aanwijsbare reden, soms ineens een andere stand.

Op de zegelafdrukken, die de Hornes ons successievelijk hebben nagelaten, zien we enerzijds de vorm van de hoorns een zekere mate van verfraaiing ondergaan, anderzijds, zonder bekende redenen, soms een zegelgraveur terugkeren tot de eenvoudigste vorm van de hoorns.

Voor onze studie mogen we niet voorbijzien aan de imponerende zegelverzameling van J.Th. de Raadt (Lit. 4, deel II pag. 108-112 en deel IV pag. 482-483).

5.
Het gemeente-wapen van Horn volgens Van der Laars: in goud drie hoorns van rood met zilveren beslag. (De heraldicus is niet verplicht oudere wapenafbeeldingen slaafs na te tekenen).

Bij De Raadt zijn wapens met drie hoorns, die het mondstuk heraldisch links hebben, ver in de meerderheid, maar in de gevallen, dat het mondstuk zich rechts bevindt, volstaat De Raadt met dit te vermelden. Nergens vonden wij een poging hieraan een afwijkende betekenis toe te kennen.

Evenmin vonden we bij Douet d'Arq (Lit. 5) of in het Corpus Sigillorum Neerlandicorum (Lit. 6, nrs. 119 en 121) aanwijzingen, dat men aan de omgewende stand van de hoorns of "huchets" een andere betekenis toeschreef dan aan de meer courante stand met het mondstuk heraldisch links.

We mogen trouwens gerust aannemen, dat tijdens krijgstochten en tournooien, waarbij het van groot belang was, dat de deelnemers vlot te herkennen waren aan de gekleurde versiering van hun ridderschild, het alleen maar omwenden van de wapenfiguren niet als een toereikend verschil zal zijn beschouwd . . .

Nu behoeven we voor het vraagstuk van al of niet omgewende hoorns ons gelukkig niet te beperken tot de Hornes en hun familie. Bekijken we de zegels van de prinsen van Oranje (Lit. 10, mei 1933 pag. 164 e.v.), dan zien we, dat Reinier van Nassau, die in 1530 zijn oom Philibert van Châlon als prins van Oranje was opgevolgd en zich toen René de Châlon was gaan noemen, een nieuw en uitgebreid wapen in zijn stempel liet graveren (Lit. 10, 1933 fig. 13 naast blz. 164).

Dit prachtige zegel vertoont de gesnoerde jachthoorn van Oranje viermaal in omgewende stand. Ook op het eerste afgebeelde zegel van René's opvolger, prins Willem I (1544-1584) zijn de jachthoorns van Oranje omgewend.

Op latere zegels van Willem I "de Zwijger" hebben de jachthoorns het mondstuk gewoon heraldisch links (Lit. 10, 1933 de afb. naast blz. 164).

Meerdere moderne schrijvers is het bij de bestudering van de voor ons uit de middeleeuwen bewaard gebleven zegels van de Hornes, van de Cranendonks en van andere zijlinies opgevallen, dat zowel de stand van de hoorns als hun versiering en/of versterking met banden of ringen nogal aan variaties onderhevig is geweest. Tevergeefs heeft men geprobeerd voor die variaties aanvaardbare resp. bewijsbare verklaringen te bedenken. (Lit. 3)

De door de herauten nagelaten armorialen of wapenboeken geven evenmin uitsluitsel. De onbekende auteur van het armoriaal "Wijnbergen", (einde dertiende eeuw, genoemd naar de huidige bezitter), beeldde het wapen van heer Willem IV van Horne tweemaal af, beide keren met in goud drie rode hoorns, die zoals alle hoorns in dit wapenboek, omgewend zijn, maar die in dit geval bovendien en per vergissing voorzien zijn van een groen snoer.

De bewerker van de Franstalige gedrukte uitgave van "Wijnbergen" noemt de hoorns van nr. 672 "huchets" (in feite zijn de "huchets" ongesnoerde jachthoorns) en die van nr. 1204 "cornets", die elders "cors de chasse" genoemd worden. De hoorns van nr. 1204 zijn zonder beslag, die van nr. 672 zijn beslagen van zwart, hetgeen alleen maar op een misverstand kan berusten. Zwart beslag komen we nergens anders tegen! "Wijnbergen" is een bijzonder waardevolle bron voor heraldische gegevens, maar voor de hoorns van Horne lijkt de auteur zich te hebben gebaseerd op onnauwkeurige gegevens.

Het armoriaal "Bigot" (ca. 1254) vermeldt voor de heer van Horne in zilver (m.z. goud) drie rode nog onversierde hoorns, die de bewerker "huchets" noemt.

Het beroemdste en het veelvuldigst geraadpleegde wapenboek is het armoriaal van de heraut Gelre, die er aan gewerkt heeft tussen 1370 en 1395. Het is een van de kostbaarste bezittingen van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, Ms. 15652-56. De afbeeldingen nrs. 812, 818, 1015, 1341 en 1727 laten alle vijf een schild zien van goud, beladen met drie ongesnoerde hoorns (huchets) van rood, beslagen van zilver. Het zilverbeslag heeft Gelre beperkt tot twee paar betrekkelijke smalle ringen of banden, op enige afstand van mondstuk en monding.

We hebben er ook het wapenboek "Kuinre" op nagezien.

In het jaar 1889 verzorgde de heraldicus J.M. Lion er een gedrukte uitgave van, in een kleine oplage en met voor zijn doen nogal primitieve tekeningen. In deze uitgave zijn de wapenschilden verzameld van de 333 ridders die in het jaar 1396 deelnamen aan de krijgstocht naar Kuinre in Friesland. In deze verzameling vinden we slechts twee wapenschilden met hoorns afgebeeld:

- a) Perweys I nr. 12): in goud drie rode hoorns, gemond en geopend ook van rood, vergezeld van een zwarte barensteel met drie hangers.
- b) Goor (XIV nr. 24): in zilver drie rode hoorns, gemond en geopend van rood, beslagen met drie gouden banden.

De hoorns hebben de gewone stand, d.w.z. met de mondstukken heraldisch links. De zwarte barensteel van Perweys en de afwijkende kleuren rood op zilver van Goor waren in 1396 uiteraard veel doelmatiger afwijkingen van het oorspronkelijke Hornse ridderschild, dan die alleen maar het omwenden van de hoorns zou hebben opgeleverd. Zulke veranderingen heten in de heraldiek "breuken".

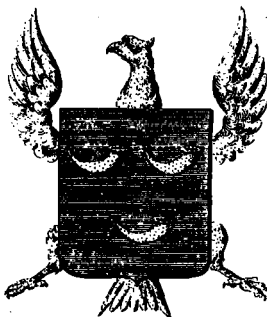
Bijzonder waardevolle gegevens over heraldische vraagstukken kunnen we vinden op de wapenkaarten, die tijdens de regering van de Aarts-hertogen Albertus en Isabella in de Zuidelijke Nederlanden zijn uitgegeven (Lit. 18 pag. 151). De belangrijkste daarvan is de wapenkaart van Brabant uit het jaar 1600, verzorgd door J.B. Zangrius. Deze wapenkaart is het oudste gedrukte stuk, waarop de kleuren van de wapens zijn aangegeven met arceringen en puntjes. (Lit. 10. 1964 k. 211 e.v.). Er komen ook enige wapens op voor met de hoorns van Horne, Cranendonck, Bruhese en Perweys. Al deze hoorns (en ook die van Oranje) hebben de gewone stand, dus met de mondstukken heraldisch links. Alle hoorns vertonen lijnen, die op metalen beslag duiden. Op de wapenkaart van Brabant, die enkele jaren later werd verzorgd door Henry Lutgers, hebben bedoelde hoorns in meerderheid eveneens de gewone stand. Maar op het wapen van Bruhese zijn de hoorns omgewend. Alle hoorns zijn afgebeeld met lijntjes, die duiden op beslag in afwijkende kleuren. De derde wapenkaart, die voor studie van belang is, is die van het graafschap Vlaanderen, door M. Lemmens in 1628 opgedragen aan de Oostenrijkse aartshertogen, soevereine vorsten van dit land. Op deze wapenkaart hebben de hoorns van Houtkerke en Harlies de gewone stand. Er zijn ook enkele wapens afgebeeld met gesnoerde hoorns; de gewone stand en de omgewende stand komen allebei voor. Het gaat hier overigens om geslachten, waarvan geen verwantschap met de Hornes bekend is. Wij halen deze voorbeelden aan van het door elkaar voorkomen van de diverse hoorns in beide standen, op onder ambtelijk toezicht uitgegeven wapenkaarten, om nog eens te benadrukken, dat ook omstreeks 1598-1633 de deskundigen ten tijde van de aartshertogen de omgewende stand van de diverse hoorns rustig tussen de gewone stand hebben afgebeeld, zonder daaraan een bijzondere betekenis toe te kennen.

In dezelfde periode schreef Butkens zijn beroemde “Trophées de la Duché de Brabant” (1637). Dit boek is royaal voorzien van afbeeldingen van wapens en banieren van de Brabantse adel. Een waarschuwing over de arceringen is hier op zijn plaats. Butkens' arceringen zijn niet uniform, wapens met gelijke kleur zien we in zijn boek met afwijkende arceringen. Feitelijk duiden zijn arceringen onverschillig welke kleur aan, die zodoende donkerder is (gearceerd is), dan één van de metalen zilver of goud. Veel misverstanden zijn ontstaan doordat men de arceringen van Butkens trachtte te “vertalen” in kleuren met het systeem van Zangrius.

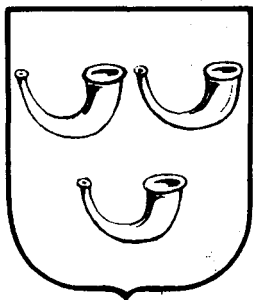
Maar voor de hoorns van de Hornes kunnen we toch wel bij Butkens terecht: die hoorns hebben allemaal de gewone stand (Lit. 19, pag. 248 t/m 553, vrij talrijk). Dit geldt evenzo voor de hoorns van Cranendonck (Lit. 19, pag. 249, 378 en 456). Overigens moeten we wel vaststellen, dat afbeeldingen van de diverse hoorns in de gewone stand, dus die met het mondstuk heraldisch links, waaraan reeds Butkens en Zangrius de voorkeur hebben gegeven, vandaag de dag de grote meerderheid vormen. Ook de zegels van Eindhoven en Budel tonen aan, dat aan de stand van de hoorns destijds weinig of geen belang werd gehecht, respectievelijk, dat zonder aanwijsbare reden op een later zegelstempel de hoorns de tegengestelde stand hebben gekregen. Tevens stellen we vast, dat de ene keer de hoorns wel versierd of beslagen zijn en de andere keer weer niet. Op het oudst bekende zegel van de stad Eindhoven (ca. 1355) zien we een wel erg primitief afgebeelde combinatie van een klimmende leeuw naast drie omgewende platte hoorns, vrij in het zegelveld, d.w.z. de figuren zijn niet op een schild geplaatst. De hoorns hebben hier een opvallend slank model, dat we later zó niet meer tegenkomen en dat nogal afwijkt van de hoorns op de zegels van de Hornes. Op twee verschillende Eindhovense zegels uit de zestiende resp. uit de zeventiende eeuw zijn de drie hoorns sterker gebogen en nog steeds omgewend, terwijl er tevens een eerste aanzet tot beslag of versiering op te zien is. (Lit. 12, pag 4 en 6). Zie afbeeldingen op blz. 10.

Tegen het einde van de zeventiende eeuw zien we dan een nieuw zegel verschijnen waarop het wapenschild van de stad Eindhoven reeds veel gelijkenis met het tegenwoordige wapenschild vertoont; de hoorns zijn hier en op alle volgende afbeeldingen van het Eindhovense wapenschild afgebeeld met de mondstukken heraldisch links. Nergens is voor deze wijziging een afdoende uitleg te vinden. Het kan best een kwestie van smaak zijn geweest, doch ook een vrijmoedigheid van de stempelgraveur, of zelfs een simpele vergissing waaraan het stadsbestuur geen belang heeft gehecht. De heer J.Th.M. Melssen meldde soortgelijke ervaringen

met het wapen van Budel. In “De Brabantse Leeuw 1977” beeldt hij op blz. 190, behalve het huidige gemeentewapen, drie zegels van de schepenbank van Budel af. Op een zegelafdruk uit de periode 1346-1401 hebben de hoorns de mondstukken heraldisch links, (Lit. 11 1977 pag. 109, afb. 1). De twee volgende afbeeldingen, resp. uit de periode 1596-1629 en die van 1693-1716 tonen de hoorns zonder versiering en hebben zij de mondstukken heraldisch rechts. In navolging van deze laatste zegels voert de gemeente Budel sinds 16 juli 1817: Van lazuur (blauw), beladen met drie omgewende hoorns van goud; het schild rustende tegen een adelaar van goud. Hier zijn dus gemakshalve door de Hoge Raad van Adel de Rijkskleuren toegekend. Hopelijk laat het gemeentebestuur deze fout nog eens herstellen.

6. *Het wapen van Budel volgens het diploma van de Hoge Raad van Adel: in blauw drie omgewende hoorns van goud; het schild rustende tegen een adelaar van goud (= schildhouder).*

7. *Zo is het wapenschild van de gemeente Budel afgebeeld in de registers van de Hoge Raad van Adel: in blauw drie omgewende hoorns van goud (de schildhoudende adelaar is hier niet afgebeeld).*

De hoorns van Budel hebben op het diploma van de Hoge Raad van Adel van 16 juli 1817 een opvallend platte vorm. Wij hebben deze platte hoorns vergeleken met de afbeelding van het wapen van Budel in het wapenregister, dat door de Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage wordt bijgehouden. De hoorns van Budel hebben daar precies dezelfde gebogen vorm als die van Woensel; wel zijn zij omgewend. Op de wapendiploma's, die de Hoge Raad van Adel in het jaar 1896 aan de gemeenten Horn en Neer uitreikte, worden de "huchets" van Horne zonder aanwijsbare redenen voor het eerst "posthoorns" genoemd, een benaming die ook in latere jaren de voorkeur van de Hoge Raad van Adel blijkt te genieten en die we tot onze spijt ook op het wapendiploma van Eindhoven (17 oktober 1923) tegenkomen.

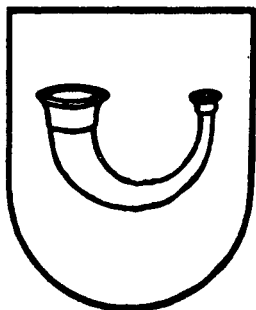
Wie als eerste de "huchets" posthoorns is gaan noemen, lijkt moeilijk te achterhalen. Het oudste document, waarin ik die benaming tegen ben gekomen is een brief, gedateerd 16 juli 1865, van de burgemeester der gemeente Woensel en Eckart, de heer Boerenkamp, gericht aan de Heeren Gedeputeerde Staten der provincie Noord-Brabant. In deze brief wordt melding gemaakt van het bestaan van een oud zegel, waarvan het opschrift luidt:

"dit is den gemeine Segel in Woensel 1589", met de drie posthorens in het midden, volgens onderstaande afdruk en welk wapen deze gemeente den 16 juli 1817 door de Hoge Raad van Adel is bevestigd. (enz.)

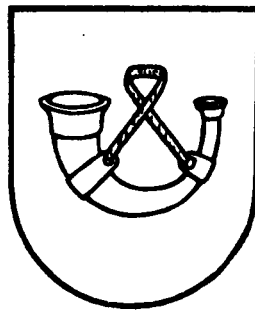
Deze brief berust thans in het archief van de Hoge Raad van Adel te 's-Gravenhage.

Dus reeds uit 1865 dateert de vergissing, dat men de "huchets" niet meer terugkent als (ongesnoerde jacht-) hoorns, doch dat men - en dat notabene in Woensel - er posthoorns in meende te zien.

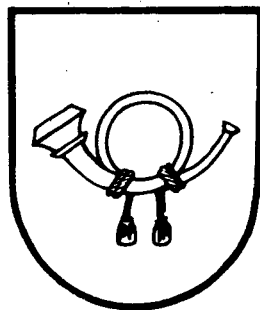
Hierboven werden de wapenfiguren van Horne, in navolging van het wapendiploma, dat op 17 juli 1817 aan de gemeente Woensel werd uitgereikt, kortweg hoorns genoemd. J.B. Rietstap beeldde op plaat

hoorn
(frans: huchet)

jachthoorn
(cor-de-chasse)

gesnoerde
posthoorn

VI van zijn "Armorial Général" (1884) een drietal hoorns af:

afb. 7: Huchet, de ongesnoerde hoorn (b.v. Horne)

afb. 8: Cor-de chasse, dezelfde hoorn, echter met snoer (b.v. Orange)

afb. 9: Grêlier, de metalen hoorn met één winding, (deze vorm ziet men in Duitsland als posthoorn).

Jhr. Graafland gebruikte in zijn tweetalige Heraldische Encyclopedie (1932) dezelfde benamingen.

afb. 327 a: Huchet (= Cor-de-chasse sans lien) = jachthoorn zonder snoer.

afb. 157: Cor-de-chasse = jachthoorn (altijd afgebeeld met snoer).

afb. blz.28: Grêlier (met winding) waldhoorn (elders posthoorn).

Bij de wapenfiguren, die we dus in 1884 bij Rietstap (Lit. 7) en in 1932 bij Jhr. Graafland (Lit. 8) tegenkomen, is geen posthoorn te vinden. Wel kent men de posthoorns in Duitsland, Denemarken en Zweden, o.a. op de postvlaggen en op de brievenbussen. De posthoorn heeft ginds altijd een winding en is dus kennelijk bedoeld te worden vervaardigd van metaal. Indien er een snoer aan is toegevoegd, dient dat in de blazoenering te worden genoemd.

Overigens hadden de heren van Horne reeds vele eeuwen hun rol gespeeld in de geschiedenis van de Lage Landen, toen door Maximiliaan van Oostenrijk omstreeks 1500 de eerste maatregelen werden getroffen om de beschikking te krijgen over een regelmatig verzorgde postdienst. In 1516 verleende Maximiliaan de Italiaanse edelman Francesco de Tassis het monopolie van het brievenvervoer in het gehele Duitse Rijk, o.a. op voorwaarde dat De Tassis een geregelde postdienst zou onderhouden tussen Brussel en Wenen, de twee centra van bestuur van keizer Maximiliaan (1493-1519). Reeds voordat hij zijn vader, keizer Frederik III van Habsburg (1440-1493) als keizer opvolgde, speelde Maximiliaan een hoofdrol in de politiek van de Lage Landen, namelijk als gemaal van hertogin Maria (1477-1482), de erfgename van hertog Karel de Stoute van Bourgondië en Brabant (1467-1477) en vervolgens als voogd van zijn zoon Philips de Schone, respectievelijk van zijn kleinzoon Karel.

Eigenlijk is er in vakkringen nooit aan getwijfeld, dat de "huchets" van Horne jachthoorns zijn geweest, een instrument, waarmee b.v. tijdens drijfjachten, de jagers elkaar signalen konden geven. Het schild met de drie (ongesnoerde jacht-) hoorns heeft, reeds enige eeuwen geleden, de verbeeldingskracht van een of meer auteurs zodanig beïnvloed, dat daar uit een maar moeilijk uitroeibaar sprookje is ontstaan, namelijk

dat de heren van Horne erfelijk jagermeester van het Rooms-Duitse keizerrijk zouden zijn geweest. Er zijn geen keizerlijke of Horne documenten gevonden, die deze functie of deze titel voor de Hornes bevestigen.

Op de titel Opperjachtmeester van het H. Roomse rijk werd ook aanspraak gemaakt door de hertogen van Kärnten en de markgraven van Meissen. De meest aannemelijke verklaring voor het wapen van Horne is nog steeds, dat het een sprekend wapen is. Men vergelijk dit wapen b.v. met de drie zuilen van Zuylen, respectievelijk met dat met de drie halve of wassende manen van Wassenaar.

Zowel in de tekeningen op de diploma's van de Hoge Raad van Adel als die in de boeken, die ons toegang verschaffen tot de afbeeldingen van Nederlandse en Belgische gemeentewapens, kunnen we een duidelijk streven vaststellen naar het steeds fraaiër afbeelden van de gemeentewapens. Hoofdzaak is:

- a) dat de afbeeldingen kloppen met de officiëel vastgestelde wapensbeschrijvingen,
- b) dat de figuren in overeenstemming zijn met de tradities van de heraldiek.

Het is duidelijk, dat het volstrekt niet nodig is oudere afbeeldingen slaafs na te volgen, ook niet afbeeldingen op de diploma's van de Hoge Raad van Adel.

Voor Woensel is deze opmerking niet meer van belang, maar voor vele Nederlandse en zelfs Belgische gemeenten, die zich nog behelpen met een wapentekening uit het begin van de vorige eeuw, zou het nuttig kunnen zijn zich te beraden over een fraaiere afbeelding. Misschien kan in sommige gevallen dan tevens de combinatie blauw en goud vervangen worden door historisch meer verantwoorde wapenkleuren.

Eindhoven,

F.J. van Ettö.

Literatuurlijst

1. A.J.J.H. Tops en J.M.Th. Verschueren: Eindhoven.
Eindhoven, 1963.
2. Gedenkboek De Hoge Raad van Adel, Geschiedenis en werkzaamheden.
's-Gravenhage, 1966.
3. Drs. T. Klaversma: De Heren van Cranendonk en Eindhoven ± 1200-1460.
Eindhoven, 1969.
4. Th. de Raadt: Sceaux Armoriés des Pays Bas et des Pays Avoisinants.
4 delen Brussel, 1898-1903.
5. Douet d'Arq: Inventaires et Documents, Collection de Sceauw.
Paris, 1863.
6. Corpus Sigillorum Neerlandicorum.
's-Gravenhage, 1937-1940.
7. J.B. Rietstap: Armorial Général.
2e druk, Paris, 1884.
8. Jhr. J.L.M. Graafland: Heraldische Encyclopedie.
's-Gravenhage, 1932.
9. Elisabeth Leemans-Prins: Un Renversement d'Alliances,
in: Gelders Mengelwerk a.a. Mr. P.J.W. Beltjens.
Zutphen, 1979.
10. Maandblad De Nederlandsche Leeuw.
11. Maandblad De Brabantse Leeuw.
12. J.P.W.A. Smit: Het wapen der gemeente Eindhoven.
's-Hertogenbosch, 1932.
13. Dr. J.P.W.A. Smit: De Brabantsche Beelden en Teekens van Recht.
's-Gravenhage, 1957.

14. Paul-Adam-Even: Un Armorial français du Milieu du XIII siècle, le rôle d'armes Bigot (1254)
Archives Héraldiques suisses, 1949.
15. Paul Adam-Even et Léon Jéquier: l'Armorial Wijnbergen.
Archives Héraldiques suisses, 1951-1954.
16. Paul Adam-Even: l'Armorial universel du héraut Gelre (1370-1395).
Archives Héraldiques suisses, 1971.
17. J.M. Lion: Ancien Armorial de la Guerre de Frise sous Albert de Bavière en 1396.
La Haye, 1889.
18. F.J. van Ettö: Welke waren de Namen van de Zeventien Nederlanden, Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie, 1979
pag. 126-157.
19. F. Chr. Butkens: Trophées de la Duché de Brabant.
Antwerpen, 1637.